

(સમય : સવારે ૯ : ૦૦ થી ૧૨ : ૦૦)

સત્સંગ પ્રાણ - ૨ : પ્રશ્નપત્ર - ૧

સૂચના :- આ પ્રશ્નપત્રમાંથી થોડા-ઘણા પ્રમાણમાં પ્રશ્નો તા. ૧ માર્ચ, ૨૦૨૦ના રોજ લેવાનાર મુખ્ય પરીક્ષામાં પુછાશે. મુખ્ય પરીક્ષામાં જવાબવહીમાં વધારાનાં પાનાં જોડીને તેમાં લખેલા ઉત્તર માન્ય ગણાશે નહિ. પરીક્ષા કાર્યાલય, અમદાવાદની પૂર્વ મંજૂરી લીધા સિવાય, મૂળ પરીક્ષાર્થીના બદલે ‘લહિયા’, ‘ડમી રાઈટર’ કે ‘અન્ય વ્યક્તિ’ દ્વારા લખાઈને આવેલી પરીક્ષાની જવાબવહી રદ ગણવામાં આવશે. એકથી વધારે પ્રકારના જુદા જુદા અક્ષરોવાળા ઉત્તરો માન્ય નહિ ગણાય. છેકછાકવાળા જવાબો માન્ય ગણાશે નહીં. અસ્પષ્ટ અને ઉકેલી ન શકાય તેવા જવાબો માન્ય ગણાશે નહિ. અભ્યાસક્રમના પુસ્તકની છેલ્લી આવૃત્તિનો જ ઉપયોગ કરવો. પરીક્ષાખંડમાં પરીક્ષા દરમ્યાન કોઈ પણ પરીક્ષાર્થીએ મોબાઈલ ફોન તથા ઇલેક્ટ્રોનિક સાધનો જેવાં કે ટેબ્લેટ, લેપટોપ વગેરેનો ઉપયોગ કરવો નહિ તથા પોતાની પાસે રાખવા પણ નહિ.

વિભાગ - ૧ : વચનામૃત - બત્રીસમી આવૃત્તિ, માર્ચ - ૨૦૧૯

(કુલ ગુણ : ૧૦૦)

- પ્ર.૧ નીચે આપેલા પ્રશ્નોના એક (સંપૂર્ણ) વાક્યમાં જવાબ લખો. [૪]
૧. શેના બરોબર કોઈ પુણ્ય નથી અને શેના બરોબર કોઈ પાપ નથી ?
 ૨. શ્રદ્ધા ન હોય તો કયા ઉપાયથી શ્રદ્ધા વૃદ્ધિ પામે છે ?
 ૩. પ્રીતિનું શું લક્ષણ છે ?
 ૪. મનને સ્થિર અને નિર્વિષયી થવાનું મોટું સાધન કયું છે ?
- પ્ર.૨ નીચે આપેલાં દૃષ્ટાંતોમાંથી કોઈ પણ એક દૃષ્ટાંત લખી તેનો સિદ્ધાંત સ્પષ્ટ કરો. (ચાર થી પાંચ લીટીમાં) [૩]
૧. નાડી જોયાનું
 ૨. વૃક્ષના હલવાથી વાયુની પ્રતીતિ થાય છે
- પ્ર.૩ નીચે આપેલા પ્રશ્નોમાંથી કોઈ પણ બેના મુદ્દાસર જવાબ લખો. (ચાર થી પાંચ લીટીમાં) [૪]
૧. કારણ શરીર ક્યારે બળીને ખોખા જેવું થઈ જાય છે ?
 ૨. વિષય ટાળ્યાનું ઔષધ શું છે ?
 ૩. કોને સાધુ જ ન જાણવો અને કેવો જાણવો ?
 ૪. કેવા ભક્તને કાયરને ઠેકાણો જાણવો ?
- પ્ર.૪ નીચે આપેલાં અવતરણોની પૂર્તિ કરો. [૬]
૧. જેટલા ત્યાગી છે પણ સુખ ન થાય.
 ૨. જે ત્યાગી હોય ત્યાગીમાં મોટેરો કહેવાય.
 ૩. જેને પૂર્વજન્મમાં પણ ડગમગાટ થાય નહિ.
- પ્ર.૫ નીચેના પ્રસંગોમાંથી કોઈ પણ બે પ્રસંગો અભ્યાસક્રમના વચનામૃતના સંદર્ભનું પ્રમાણ આપી સમજાવો. (ત્રણ થી ચાર લીટીમાં) [૪]
૧. મગ્નિરામને મહારાજનું સ્વરૂપ પરિપૂર્ણ સમજાઈ ગયું તો માનનો સ્વભાવ સહેજે જીતાઈ ગયો.
 ૨. જૈમિની ઋષિ જ્ઞાની હતા પણ શાસ્ત્રે આપેલા નિયમમાં ન રહ્યા તો તેમનો ઠા ન રહ્યો.
 ૩. રામપ્રતાપભાઈએ ચંદ્રકળા સાથે લગ્નની વાત કરી ત્યારે ઘનશ્યામે કહ્યું ‘હું અનંતને એ માર્ગથી પાછા વાળવા આવ્યો છું.’
 ૪. જોગીદાસ ખુમાણે નાદાર થઈને બેસી ન જતાં નેત્ર ઈન્દ્રિયને દંડ દેવા માટે પુરુષાત્તન રાખીને આંખમાં મરચાં નાખ્યાં.

વિભાગ - ૨ : ભગવાન સ્વામિનારાયણ જીવનચરિત્ર ભાગ ૨, ૩ અને ૪ - છટ્ટી આવૃત્તિ, જૂન - ૨૦૧૨

- પ્ર.૬ નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ એક વિષય ઉપર મુદ્દાસર નોંધ લખો. (ત્રીસેક લીટીમાં) [૧૨]
૧. ઉત્સવપ્રિય શ્રીહરિ (‘ભક્તવત્સલતા’ થી ‘જાળિયામાં શ્રીહરિની મંદવાડ લીલા’ સુધીના જ પ્રસંગો)
 ૨. ભગવાન સ્વામિનારાયણનાં સ્ત્રી હરિભક્તોની સમજણ અને સ્થિતિ (‘ભાદરાથી બે પત્રો લખ્યા - કચ્છમાં વિચરણ’ થી ‘ડભાણમાં મહાયજ્ઞ’ સુધીના જ પ્રસંગો)
 ૩. શ્રીજમહારાજને સહન કરવો પડેલો ધાર્મિક વિરોધ (‘ખોખરામાં લોલંગર બાવાઓ યુદ્ધે ચડે છે’ના જ પ્રસંગો)
- પ્ર.૭ નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ બે ઉપર ટૂંકનોંધ લખો. (દરેક ટૂંકનોંધમાં પાંચેક લીટીના બે પ્રસંગો લખવા) [૮]
૧. ‘લગાડી તેં પ્રીતિ લાલ રે.....’ કીર્તનનો ઇતિહાસ (‘સો વૈ સઃ’ના જ પ્રસંગો)
 ૨. શ્રીહરિએ પ્રેમીભક્તોના મનોરથ પૂર્ણ કર્યા (‘ધરમપુરમાં વસંતોત્સવ’ના જ પ્રસંગો)
 ૩. સહજધારા તીર્થનું માહાત્મ્ય (‘ભક્તવત્સલતા’ના જ પ્રસંગો)
- પ્ર.૮ નીચે આપેલા પ્રસંગોમાંથી કોઈ પણ ત્રણ પ્રસંગ વર્ણવી મનન લખો. (પ્રસંગવર્ણન આઠેક લીટીમાં તથા મનન ચારેક લીટીમાં લખવું) [૧૨]
૧. તમને એકવાર ભેટતાં કઠણ પડે છે
 ૨. મહારાજનું અંતર્યામીપણું કામમાં ન આવ્યું
 ૩. માણાવદરનાં બેગમને દર્શન (જાળિયામાં શ્રીહરિની મંદવાડ લીલા)
 ૪. મહારાજ ઉદાસ થાય છે
 ૫. વિશ્રામ ભગતના મઠની ખીચડી જમ્યા

પ્ર.૯ નીચે આપેલાં પાત્રોમાંથી કોઈ પણ એક પાત્રના પ્રસંગો વર્ણવી વ્યક્તિત્વનું આલેખન કરો. [૮]

૧. ઝીણાભાઈ દરબાર (પંચાળાના) ('ભક્તવત્સલતા' થી 'રસો વૈ સઃ' સુધીના જ પ્રસંગો)
૨. હિમરાજ શેઠ (સુંદરિયાણા) ('આદરજમાં અન્નકૂટ ઉત્સવ'ના જ પ્રસંગો)

વિભાગ - ૩ : બ્રહ્મસ્વરૂપ યોગીજી મહારાજ - સંક્ષિપ્ત જીવનચરિત્ર
ચતુર્થ આવૃત્તિ, એપ્રિલ - ૨૦૧૪ અને સામાન્ય જ્ઞાન નિબંધ

પ્ર.૧૦ નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ બે ઉપર પ્રસંગો લખો. (દરેકમાં પાંચેક લીટીના બે પ્રસંગો લખવા) [૮]

૧. સ્વામીશ્રીનો પધરામણીનો ઉત્સાહ ('ભીડો એ જ ભક્તિ'ના જ પ્રસંગો)
૨. હસ્તાક્ષરોની ગમ્મત ('અક્ષરધામની ઓફિસ'ના જ પ્રસંગો)
૩. છપૈયા તીર્થસ્થાનમાં સ્વામીશ્રી ('સાક્ષાત્ સ્વરૂપ સમાન'ના જ પ્રસંગો)
૪. સ્વપ્ન દર્શનનું કારણ અને શાસ્ત્રીજી મહારાજની અનુવૃત્તિ સાચવી ('ગુરુશિષ્ય'ના જ પ્રસંગો)

પ્ર.૧૧ નીચે આપેલા પ્રસંગોમાંથી કોઈ પણ બે પ્રસંગ વર્ણવી મનન લખો. [૬]

૧. કૃષ્ણચરણદાસ સ્વામીના અંતરના આશીર્વાદ
૨. મંદિરનો બાજરો ખાઈને પણ સત્સંગ કરો
૩. હૈયાની ઝંખના : ભગવાનની સેવા ઉપાડી લીધી
૪. આપ બુદ્ધિશાળી તે ઓળખી ગયા

પ્ર.૧૨ નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ એક વિષય ઉપર મુદ્દાસર નોંધ લખો. [૧૦]

૧. સારંગપુર મંદિર નિર્માણમાં યોગીજી મહારાજની સેવા ('સારંગપુરમાં ભક્ત સહિત ભગવાન'ના જ પ્રસંગો)
૨. વિરોધને જીરવવાની યોગીજી મહારાજની વિરલ દૃષ્ટિ ('સામે પૂરનાં તરણ'ના જ પ્રસંગો)
૩. મોક્ષ દેવા મુમુક્ષુઓને વિચરે સાંજ-સવાર ('વાત્સલ્યમૂર્તિ'ના જ પ્રસંગો)

પ્ર.૧૩ નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ એક ઉપર નિબંધ લખો. (પાંત્રીસ થી ચાલીસ લીટીમાં) [૧૫]

૧. વચનામૃત : સઘળા ઉપદેશમંત્રોમાં અક્ષરપુરુષોત્તમ સિદ્ધાંતનો ઝણકાર
(સ્વામિનારાયણ પ્રકાશ : મે-૨૦૧૯, પા. નં. ૧૦-૧૩)
૨. યુવા અધિવેશન : તેજસ્વી ફળશ્રુતિઓની પ્રાપ્તિ (સ્વામિનારાયણ પ્રકાશ : જુલાઈ-૨૦૧૯, પા. નં. ૫૪-૫૮)
૩. વચનામૃત : અંતઃકરણની સર્વાંગશુદ્ધિનું શાસ્ત્ર (સ્વામિનારાયણ પ્રકાશ : સપ્ટેમ્બર-૨૦૧૯, પા. નં. ૧૫-૧૭)

* * *

જો અગત્યની જાહેરાત તમામ પરીક્ષાર્થીઓ આપણી સંસ્થાની દર્શાવેલી website - link પરથી જૂનાં વર્ષોનાં પ્રશ્નપત્રો તથા મુખ્ય પરીક્ષાના જ ઉકેલપત્રો નિઃશુલ્ક ડાઉનલોડ કરી શકશે તથા તેની પ્રિન્ટ પણ કાઢી શકશે.

<http://www.baps.org/Satsang-Exams.aspx>

પરીક્ષાર્થી શ્રી,

સસ્નેહ જય શ્રી સ્વામિનારાયણ

સત્સંગ શિક્ષણ પરીક્ષા માર્ચ ૨૦૨૦ના નિબંધોની પૂર્વ તૈયારી માટે

નીચે જણાવેલ માર્ગદર્શન અને સૂચનો ધ્યાનમાં લેવા વિનંતી.

૧. નિબંધ એટલે કોઈ નિશ્ચિત વિષય ઉપર વ્યવસ્થિત, ચિંતનપૂર્વક અને મુદ્દાસરનું લખાણ. સત્સંગ શિક્ષણ પરીક્ષામાં પૂછાતા નિબંધો સામાન્ય જ્ઞાનના આધારે, પરીક્ષાર્થીના દૈનિક જીવનમાં સત્સંગના સદ્વાંચન અને કથા શ્રવણ અને મનન દ્વારા પ્રાપ્ત થયેલ જ્ઞાનની કસોટી કરતા ૩૫ થી ૪૦ લીટીમાં લખવાના હોય છે.
૨. પરીક્ષાર્થીઓની માગણીને માન આપીને પ્રી-ટેસ્ટમાં પૂછાનાર નિબંધોના વિષયો અગાઉથી પરીક્ષાર્થીના એકાઉન્ટમાં અપલોડ કરવામાં આવ્યા છે.
૩. પ્રી-ટેસ્ટમાં જે તે પરીક્ષામાં પૂછાનાર નિબંધોના ત્રણે ત્રણ વિષયો આપવામાં આવ્યા છે. માર્ચ ૨૦૨૦ની ફાઈનલ પરીક્ષામાં આ ત્રણ વિષયોમાંથી કોઈપણ એક નિબંધ ચોક્કસપણે પૂછાશે જ. માટે જો આપ આ ત્રણે ત્રણ વિષયો તૈયાર કરશો તો આપ ચોક્કસપણે એક નિબંધ મુખ્ય પરીક્ષામાં ખૂબ જ સારી રીતે લખી શકશો.
૪. આ નિબંધોનું સામાન્ય બંધારણ, લખાણ(મેટર) જૂના ‘સ્વામિનારાયણ પ્રકાશ’માંથી લેવામાં આવે છે.
૫. અહીં આપેલા નિબંધોનું લખાણ કેવળ દિશા સૂચક છે. આ જ લખાણ ગોખીને પરીક્ષામાં લખવાની જરૂર નથી. આથી વિશેષ સારા મુદ્દાઓનું ચિંતન-મનન કરી આપની રીતે પૂર્વ તૈયારી કરીને લખી શકો છો.
૬. ગુજરાતી માધ્યમ (ભાષા) સિવાયના પરીક્ષાર્થીઓ માટે : આ નિબંધોનું મૂળ પ્રકાશન ગુજરાતી ભાષામાં જ હોવાથી તેનું શબ્દશઃ ભાષાંતર ન કરતાં, તેનો ભાવાર્થ સમજીને પરીક્ષાર્થીએ પોતાની રીતે સમજીને તૈયારી કરવાની રહેશે. પરીક્ષા કાર્યાલય અંગ્રેજી કે હિન્દી ભાષામાં આ નિબંધોનું ભાષાંતર આપી નહિ શકે. તેથી ભાષાંતર કરવા અંગેનો પત્રવ્યવહાર કે ઈ-મેલ પણ પરીક્ષા કાર્યાલયને કરશો નહિ તેવી નમ્ર વિનંતી છે.
૭. ગુજરાતી ભાષા વાંચી, લખી કે બોલી ન શકતા હોય તેવા પરીક્ષાર્થીઓએ માતા-પિતા, વડીલો કે અન્ય સ્વજનો-સ્નેહીઓ પાસે વંચાવીને નિબંધનો ભાવાર્થ સમજી પોતાની રીતે, પોતાના શબ્દોમાં લખીને તૈયારી કરવાની રહેશે.
૮. One essay from the list of essays will be asked in the Final Examination of March-2020.

સત્સંગ પ્રાજ્ઞ ખંડ - ૨

નિબંધ - ૧

વચનામૃત : સઘળા ઉપદેશમંત્રોમાં
અક્ષરપુરુષોત્તમ સિદ્ધાંતનો ઝણકાર

Vachanamrut: The Resonance of Akshar-Purshottam Siddhant in Every Discourse

■ સાધુ ભદ્રેશદાસ

ભૂમિકા

‘મેરા યહ અવતાર હૈ સો તો જીવોકું બ્રહ્મરૂપ કરકે આત્યંતિક મુક્તિ દેને કે વાસ્તે અક્ષરાતીત પુરુષોત્તમ જો હમ મનુષ્ય જૈસા બન્યા હું.’

ઉપરોક્ત શબ્દો ભગવાન સ્વામિનારાયણ લિખિત પત્રના છે. આ શબ્દોમાં તેમના અવતરણનો હેતુ અક્ષરપુરુષોત્તમમય બની ઝળહળતો દેખાય છે. પોતાના સર્વે આશ્રિત ભક્તો અક્ષરપુરુષોત્તમમય બની આત્યંતિક મુક્તિને પામે એ જ એમને કરાવવું હતું. સૌ અક્ષરપુરુષોત્તમ સિદ્ધાંતને આત્મસાત્ કરી પરમ સુખિયા થાય એ જ એમની કલ્યાણમયી ભાવના હતી.

આથી જ એમણે પોતાના આશ્રિતોને જીવનનો ધ્યેય બંધાવતાં કહ્યું હતું કે ‘આપણા સત્સંગી સર્વેને તો એમ જ નિશ્ચય કરવો જે, આપણે પણ એ અક્ષરરૂપ જે મુક્ત તેમની પંક્તિમાં ભળવું છે અને અક્ષરધામમાં જઈને અખંડ ભગવાનની સેવામાં હજૂર રહેવું છે’ (વચનામૃત ગઢડા પ્રથમ પ્રકરણ ૨૧). અક્ષરપુરુષોત્તમ સિદ્ધાંતનો સાક્ષાત્કાર જ જીવનનું પરમ લક્ષ્ય છે એવો નિશ્ચય તેઓ વારંવાર દેઢાવતા. વચનામૃતના ઉપદેશોમાં મનુષ્યજીવનનું આ પરમ લક્ષ્ય સમરસ બની ઝગમગે છે. અક્ષરપુરુષોત્તમમયતા વચનામૃતની અદકેરી વિશેષતા છે.

તેમાં ગતાંકમાં આપણે જોયું કે પરબ્રહ્મ સ્વામિનારાયણ ભગવાન કથિત પુરુષોત્તમની ભક્તિનો અધિકાર, શાસ્ત્રોક્ત બ્રહ્મજ્ઞાનની વ્યાખ્યા, જ્ઞાનીનું લક્ષણ, ઉત્તમ નિર્વિકલ્પ નિશ્ચયનું નિરૂપણ તથા આત્મનિષ્ઠાની ઉત્તમ દશા ઇત્યાદિ અધ્યાત્મ-સાધનાની અતિ અગત્યની બાબતો સંપૂર્ણપણે અક્ષરપુરુષોત્તમ-મય બની ઝળહળી રહી છે. અધ્યાત્મ-સાધનાની આવી અન્ય બાબતો પણ સ્વામિનારાયણ ભગવાનના ઉપદેશોમાં અક્ષર-પુરુષોત્તમમય બની ઝળહળી રહી છે, તે આ અંકમાં જોઈશું.

જ્યાં યોગ ઝળહળે અક્ષરપુરુષોત્તમમય

આજે સમાજમાં યોગને ખૂબ આવકાર મળ્યો છે. યોગ-સાધના મને કાંઈક આપશે એવો વિશ્વાસ પ્રત્યેક યોગસાધકોને ઓછાવત્તા પ્રમાણમાં હોય છે. ભગવાન સ્વામિનારાયણના સમયમાં પણ આશ્રિતો યોગસાધના કરતા. મહારાજને તે ગમતું પણ ખરું. આથી જ તેમણે પોતાના આશ્રિતો સમક્ષ સાચી અને સંપૂર્ણ યોગસાધના શું છે તે વચનામૃતમાં સ્પષ્ટ કર્યું છે. તેમણે કહ્યું —

‘દશ ઇન્દ્રિયો ને અગિયારમું મન એ સર્વે જે જે વિષયમાં ચોંટે ત્યાંથી બ્રહ્માગ્નિને વિષે હોમવાં એનું નામ યોગયજ્ઞ કહેવાય. અને એવી રીતે હોમતાં હોમતાં જેમ યજ્ઞ કરનારને ભગવાન દર્શન આપે છે તેમ જ એ યોગયજ્ઞના કરનારાના અંતરને વિષે પોતાનું સ્વરૂપ જે બ્રહ્મ તેને વિષે પરબ્રહ્મ જે પુરુષોત્તમ તે પ્રગટ થઈ આવે છે, એ યોગયજ્ઞનું ફળ છે.’ (વચનામૃત ગઢડા મધ્ય પ્રકરણ ૮)

યોગની સાધના જ્યારે સઘનતા, ગહનતા, પ્રામાણિકતા અને સાતત્યને પ્રાપ્ત કરે છે ત્યારે તે સાધના યજ્ઞ બની જાય છે. યજ્ઞમાં જેમ હોમવાનું દ્રવ્ય હોય અને તેને અગ્નિમાં હોમવામાં આવે છે. તેમ યોગસાધનામાં ઇન્દ્રિયોની ક્રિયારૂપે હોમવાનું દ્રવ્ય છે અને તેને અક્ષરબ્રહ્મરૂપી અગ્નિમાં હોમવું એમ અહીં જણાવ્યું છે. એમ કરવાથી બ્રહ્મરૂપતા - અક્ષરરૂપતા પ્રાપ્ત થાય છે. જેમ યજ્ઞમાં હોમવાની ક્રિયાનો મૂળ હેતુ તો યજ્ઞનારાયણનાં દર્શન છે, તેમ યોગસાધનામાં બ્રહ્માગ્નિમાં હોમ કરવાનો હેતુ તો પુરુષોત્તમ નારાયણનો સાક્ષાત્કાર છે. આથી અહીં બ્રહ્માગ્નિમાં હોમ કરનાર એટલે કે બ્રહ્મરૂપતાને - અક્ષરરૂપતાને પ્રાપ્ત કરનાર સાધકને બ્રહ્મરૂપ એવા પોતાના આત્માને વિષે પુરુષોત્તમના સાક્ષાત્કારની અનુભૂતિને ફળ તરીકે દર્શાવી છે. ભગવાન સ્વામિનારાયણે પ્રબોધેલ આ વિશિષ્ટ યોગયજ્ઞ ‘બ્રહ્માર્પણં બ્રહ્મ હવિઃ બ્રહ્માગ્નૌ બ્રહ્મણા હુતમ્’ (ગીતા ૪/૨૪), ‘સ બ્રહ્મયોગયુક્તાત્મા સુખમ્ અક્ષયમશ્રુતે’ (ગીતા ૫/૨૧) ઇત્યાદિ શબ્દોમાં રજૂ થયેલ ગીતાના ઉપદેશોની યાદ અપાવે છે.

આમ, પરબ્રહ્મ સ્વામિનારાયણ પ્રબોધિત યોગસાધના પણ અક્ષરપુરુષોત્તમમય બની વચનામૃતમાં ઝળહળી રહી છે.

જ્યાં સમાધિ ઝળહળે અક્ષરપુરુષોત્તમમય

સમાધિ યોગસાધનાનું ફળ છે. સમાધિ એક અવસ્થા છે. એક સ્થિતિ છે. વચનામૃતમાં સ્વામિનારાયણ ભગવાને સમાધિની સ્પષ્ટતા કરી છે. વચનામૃતમાં સવિકલ્પ તથા નિર્વિકલ્પ ભેદથી સમાધિના બે પ્રકારો અને તેનાં લક્ષણો દર્શાવવામાં આવ્યાં છે. તેમાં જે શ્રેષ્ઠ સમાધિ છે તેને સ્વામિનારાયણ ભગવાને નિર્વિકલ્પ સમાધિ કહી છે. આવી સમાધિ પ્રાપ્ત કરનાર યોગીનું લક્ષણ તેમણે વચનામૃતમાં દર્શાવ્યું છે. તેમણે કહ્યું -

‘અક્ષરબ્રહ્મના સાધર્મ્યપણાને પામીને કેવળ ભગવાનની મૂર્તિને વિષે જ નિમગ્ન રહેતો હોય તેને નિર્વિકલ્પ સમાધિવાળો કહીએ.’ (વચનામૃત ગઢડા પ્રથમ પ્રકરણ ૪૦)

અક્ષરબ્રહ્મના સાધર્મ્યને પામવું એટલે દાસત્વ, ગુણાતીતત્વ જેવા અક્ષરબ્રહ્મના વિશિષ્ટ ગુણો પ્રાપ્ત કરી અક્ષરરૂપ થવું. નિમગ્નતા એટલે તન્મયતા. પુરુષોત્તમમાં નિમગ્ન તો જ થઈ શકાય, જો અક્ષરરૂપ થાય - એમ આ વચનામૃત સૂચવે છે.

આમ, પરબ્રહ્મ સ્વામિનારાયણ પ્રબોધિત શ્રેષ્ઠ સમાધિ પણ અક્ષરપુરુષોત્તમમય બની વચનામૃતમાં ઝળહળી રહી છે.

જ્યાં સૃષ્ટિ-પ્રલય ઝળહળે અક્ષરપુરુષોત્તમમય

કેટલાક અધ્યાત્મસાધકોને વૈરાગ્યનું અંગ હોય છે. પરમાત્માની ભક્તિ વધુ સારી રીતે થાય તે હેતુથી વૈરાગ્યનો સહકાર લેવામાં આવે છે. ભગવાન સ્વામિનારાયણે પણ ભગવાનની ભક્તિ-ઉપાસનામાં ઉપયોગી થાય તેવા વૈરાગ્યને જીવનમાં ઘૂંટવાની આજ્ઞા કરી છે. વચનામૃતમાં કહ્યું છે કે જગતમાંથી વૈરાગ્ય પામવા માટે ભગવાનના ભક્તો જગતની સૃષ્ટિ અને પ્રલયનો વિચાર કરતા હોય છે. જગતના પદાર્થોની સૃષ્ટિ અને તેના પ્રલયનો વિચાર કરવાથી જગતનું નાશવંતપણું દૃઢ થાય છે અને તેમાંથી મોહ તૂટી જાય છે. આથી, પોતાના આશ્રિતોને જગતના નાશવંતપણાનો વિચાર સરળતાથી અને સાચી રીતે થઈ શકે તે માટે ભગવાન સ્વામિનારાયણે વચનામૃતમાં જગતની સૃષ્ટિની તથા તેના પ્રલયની પ્રક્રિયાને યથાર્થરૂપે નિરૂપી છે. તેમાં સૃષ્ટિની પ્રક્રિયા સમજાવતાં તેમણે કહ્યું -

‘અક્ષરાતીત એવા જે પુરુષોત્તમ ભગવાન તે સૃષ્ટિ સમયને વિષે અક્ષર સામી દૃષ્ટિ કરે છે.’ (વચનામૃત ગઢડા પ્રથમ પ્રકરણ ૪૧)

અને પ્રલયની પ્રક્રિયા સમજાવતાં કહ્યું -

‘જ્યારે બ્રહ્માંડનો પ્રલય થાય છે ત્યારે પ્રકૃતિનાં કાર્ય જે ચોવીસ તત્ત્વ તે સર્વે પ્રકૃતિને વિષે લીન થઈ જાય છે અને તે પ્રકૃતિ પણ અક્ષરબ્રહ્મના તેજમાં અદૃશ્ય થઈ જાય છે.’ (વચનામૃત કારિયાણી પ્રકરણ ૭)

ઉપરોક્ત બંને સંદર્ભોમાં સૃષ્ટિ અને પ્રલયની પ્રક્રિયામાં પુરુષોત્તમ નારાયણની સાથે સાથે અક્ષરબ્રહ્મ પણ જોડાયેલું રહે છે તે પ્રતિપાદન કર્યું છે. આથી, ભક્ત જ્યારે વૈરાગ્ય દ્વારા ભક્તિને સુરક્ષિત રાખવાના હેતુથી જગતની ઉત્પત્તિ અને પ્રલયનો વિચાર કરે છે, ત્યારે તે વિચાર પણ અક્ષર અને પુરુષોત્તમના સામર્થ્યનો વિચાર કરીને જ શક્ય બને છે.

આમ, પરબ્રહ્મ સ્વામિ- નારાયણ પ્રબોધિત સૃષ્ટિ અને પ્રલયની પ્રક્રિયાઓ પણ અક્ષરપુરુષોત્તમમય બની વચનામૃતમાં ઝળહળી રહી છે.

જ્યાં મુક્તિ ઝળહળે અક્ષરપુરુષોત્તમમય

મુક્તિ પરમ પુરુષાર્થ છે. સાધનાનું અંતિમ ફળ છે. સ્વામિનારાયણ ભગવાને મુક્તિનું સ્વરૂપ સમજાવ્યું છે. જીવન્મુક્તિ અને વિદેહમુક્તિ – એમ બે પ્રકારની મુક્તિનું તેમણે પ્રતિપાદન કર્યું છે. બંને પ્રકારની મુક્તિઓમાં ફળ સરખું જ હોય છે. ભેદ એટલો જ છે કે જીવન્મુક્તિ એટલે જીવતાં જ પરમ મુક્તિનો અહેસાસ અને વિદેહ મુક્તિ એટલે દેહ પડ્યા પછી ભગવાનના અક્ષરધામને પ્રાપ્ત કરી મેળવવામાં આવતી પરમ મુક્તિની અનુભૂતિ. વચનામૃતમાં બંને પ્રકારની મુક્તિનું પ્રતિપાદન વારંવાર કરવામાં આવ્યું છે.

તેમાં જીવન્મુક્તિને સમજાવતાં ભગવાન સ્વામિનારાયણ વચનામૃતમાં કહે છે –

‘જેને ભગવાન ને ભગવાનના સંતની પ્રાપ્તિ થઈ છે તેને તો જીવતે તો ભગવાનનાં કથા, કીર્તન કરતાં થકાં જ દિવસ અને રાત્રિ વીતે છે અને ત્રણે અવસ્થાથી પર જે પોતાનો જીવાત્મા તેનું બ્રહ્મરૂપે સાક્ષાત્ દર્શન થાય છે.’ (વચનામૃત ગઢડા મધ્ય પ્રકરણ ૬૬)

વિદેહમુક્તિને સમજાવતા વચનામૃતમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે –

‘અને એવો જે એકાંતિક ભક્ત તે દેહનો ત્યાગ કરીને સર્વે માયાના ભાવથી મુક્ત થઈને અર્થિમાર્ગે કરીને ભગવાનના અક્ષરધામને પામે છે. તે અક્ષરનાં બે સ્વરૂપ છે, એક તો નિરાકાર એકરસ ચૈતન્ય છે તેને ચિદાકાશ કહીએ, બ્રહ્મમહોલ કહીએ. અને એ અક્ષર બીજે રૂપે કરીને પુરુષોત્તમ નારાયણની સેવામાં રહે છે. અને એ અક્ષરધામને પામ્યો જે ભક્ત તે પણ અક્ષરના સાધર્મ્યપણાને પામે છે અને ભગવાનની અખંડ સેવામાં રહે છે.’ (વચનામૃત ગઢડા પ્રથમ પ્રકરણ ૨૧)

આમ, મુક્તિનું લક્ષણ તો સમજાવ્યું, પણ સાથે સાથે શું ન હોય તો આત્યંતિક મુક્તિને ન પામે તે પણ સમજાવ્યું છે. જેમ કે સ્વામિનારાયણ ભગવાને કહ્યું : ‘બ્રહ્મરૂપ થઈને જે પરબ્રહ્મની ભક્તિ ન કરે તો તે પણ આત્યંતિક કલ્યાણને ન પામ્યો કહેવાય.’ (વચનામૃત લોયા પ્રકરણ ૭)

ઉપરોક્ત ત્રણેય સંદર્ભોમાં અક્ષરબ્રહ્મરૂપ થવાનો અને પુરુષોત્તમમાં અખંડ રમમાણ રહેવાનો સિદ્ધાંત બંને પ્રકારની મુક્તિમાં એક સરખો પ્રસ્થાપિત થયો છે. અક્ષરરૂપ થઈ પુરુષોત્તમની સેવા-ભક્તિ કરવાના સિદ્ધાંતને સમજ્યા વગર તથા અંગીકાર કર્યા વગર મુક્તિનું યથાર્થ સ્વરૂપ સમજી જ નથી શકાતું એમ આ વચનોનું તાત્પર્ય છે.

આ સિદ્ધાંત સમજ્યા વગર મોટા-મોટા દેવતાઓને પણ મુક્તિ પ્રાપ્ત થતી નથી, અક્ષરધામ પ્રાપ્ત થયું નથી. અશ્વાલીના વચનામૃતમાં આ વાત સ્પષ્ટપણે નોંધાઈ છે. આ વચનામૃતમાં શ્રીજીમહારાજ પ્રજાપતિ આદિક જગતની સૃષ્ટિમાં જોડાયેલ દેવતાઓની ચાર ભૂલોને આત્યંતિક મુક્તિ નહીં થવાના અને અક્ષરધામ નહીં પામવાના કારણ તરીકે દર્શાવે છે. તેમણે કહ્યું ‘પ્રજાપતિ આદિ દઈને જે જગતના સ્રષ્ટા છે તે પણ વારંવાર સૃષ્ટિ ભેળા ઉત્પન્ન થાય છે ને પાછા અંતે માયાને વિષે લીન થાય છે, પણ શ્રીપુરુષોત્તમ ભગવાનના અક્ષરધામને તો એ પામતા જ નથી. તે શા સારું? તો તેમની સમજણમાં ભૂલ છે’ (વચનામૃત અશ્વાલી) એમ કહીને પ્રથમ ભૂલ દર્શાવી બીજી ભૂલ દર્શાવતાં કહ્યું કે ‘બીજું, અક્ષરરૂપ થઈને જે પુરુષોત્તમ નારાયણની સેવા કરવી તે જ મુક્તિ છે એમ નથી માનતા તે ભૂલ છે.’ (વચનામૃત અશ્વાલી)

આમ, પરબ્રહ્મ સ્વામિનારાયણ પ્રબોધિત પરમ મુક્તિની અવસ્થા પણ અક્ષરપુરુષોત્તમમય બની વચનામૃતમાં ઝળહળી રહી છે.

અક્ષરપુરુષોત્તમ સિદ્ધાંત-અક્ષરાધિપતિનો કૃપાપ્રસાદ

આ રીતે સ્વામિનારાયણ ભગવાને એક અતિ વિશિષ્ટ, અતિ મૌલિક, સર્વથા યથાર્થ, પરમ સત્ય અને અતિ સ્પષ્ટ એવા અક્ષરપુરુષોત્તમ સિદ્ધાંતનું પ્રસ્થાપન કરી આપણી ઉપર અપાર કરુણા વરસાવી છે. અક્ષરાધિપતિનો આ કૃપાપ્રસાદ છે. પોતાના આશ્રિતોને અક્ષરપુરુષોત્તમમય બનાવવાનું તાન સહજાનંદ શ્રીહરિને છે એ વાસ્તવિકતાનું દર્શન વચનામૃતના પાને-પાને થાય છે. અક્ષરપુરુષોત્તમ સિદ્ધાંતનાં પ્રસ્થાપન અને પ્રવર્તન માટે જ વચનામૃત શાસ્ત્રનું નિર્માણ થયું છે એ પરમ સત્ય વચનામૃતના પ્રામાણિક અધ્યયનથી સમજાય છે. તે માટે આપણે વચનામૃતના કેટલાક સંદર્ભો જોયા.

સહજાનંદ શ્રીહરિએ ઉપદેશ ઘણો કર્યો પણ તેમાં અક્ષરરૂપ થવાની વાત પ્રસ્થાપિત કરી તેમણે મોક્ષની વાટ વહેતી કરી. કારણ કે અક્ષરરૂપ થવાની સમજણ વગર જ બધું અધૂરું રહેતું હતું. દુનિયામાં સાધના ખૂબ થતી હતી. આસ્તિકો પણ ઘણા હતા. પરબ્રહ્મના અસ્તિત્વને માનનારા ઘણા હતા, પરંતુ અક્ષરબ્રહ્મ નામના તત્ત્વનું પણ અસ્તિત્વ છે એ સત્ય કોઈ જાણતું ન હતું. પરિણામે અક્ષરરૂપ થવાની સમજણ જ સંપૂર્ણપણે ઢંકાઈ ગઈ હતી. જેને લીધે સાધના કર્યા પછી પણ સંપૂર્ણ ફળની પ્રાપ્તિથી સાધકો વંચિત રહી જતા હતા. આવી પરિસ્થિતિમાં પરબ્રહ્મ પુરુષોત્તમ સ્વામિનારાયણ ભગવાને અતિ કૃપા કરી. પોતે માનવ તનુ ધારણ કરી પ્રગટ થયા. અક્ષરબ્રહ્મ તત્ત્વના અસ્તિત્વની જાહેરાત કરી. તેની પ્રત્યક્ષ ઓળખાણ પણ કરાવી. આથી મુમુક્ષુઓ માટે સાધના સાચા અર્થમાં સાધના બની. સાધનાને સિદ્ધિ આપવાની શક્તિ મળી. આસ્તિકતામાં અક્ષરબ્રહ્મના અસ્તિત્વનું ભાન ભળ્યું એટલે તે

પણ સફળ થઈ.

વિશ્વમાં ભક્તિ તો ખૂબ થતી હતી. શ્રદ્ધા સહિત થતી હતી. એમ છતાં તેમાં અક્ષરરૂપ થવાનો સિદ્ધાંત સમજાયો ન હતો એટલે ભક્તિ જેવું ઉત્તમ સાધન પણ કલંકિત અને વિઘ્નોથી ગ્રસ્ત થઈ જતું હતું. મહારાજે અતિ કૃપા કરીને વચનામૃતમાં અક્ષરરૂપ થવાના સિદ્ધાંતને પુરુષોત્તમની ભક્તિમાં અનિવાર્યપણે પ્રસ્થાપિત કર્યો. આમ કરીને તેમણે ભક્તિને યથાર્થ, નિષ્કલંક અને નિર્વિઘ્ન બનાવી.

સમાજમાં આજે જ્ઞાની થવાની, જ્ઞાનના ભંડારો ભરવાની જાણે હોડ લાગી છે ! પોતપોતાની બુદ્ધિના બળે સાચા ખોટા નિશ્ચયો પણ લોકો કરતા આવ્યા છે. પરંતુ અક્ષર અને પુરુષોત્તમને યથાર્થપણે જે સમજાયો તે જ ઉત્તમ જ્ઞાની છે અને તે જ ઉત્તમ નિશ્ચયવાળો છે એમ મહારાજે અતિ કૃપા કરીને વચનામૃતમાં સાચા જ્ઞાની થવાનો યથાર્થ રાહ ચીંધ્યો.

આત્મચિંતન કરવું જોઈએ એમ ઘણા સમજી લોકો આજે પણ સ્વીકારે છે, પરંતુ પોતાના આત્માનું કઈ રીતે ચિંતન કરવું એનો ખ્યાલ ન હોવાથી સાચા આત્મચિંતનની ઊણપ રહેતી. મહારાજે અતિ કૃપા કરીને વચનામૃતમાં ‘હું અક્ષર છું’, ‘હું બ્રહ્મ છું’, ‘હું પુરુષોત્તમનો દાસ છું’, ‘અક્ષરરૂપ એવા મારા આત્માને વિષે પુરુષોત્તમ અખંડ રહ્યા છે’, એમ આત્મચિંતનને યથાર્થ રીતે પ્રસ્થાપિત કરી સાચું આત્મજ્ઞાન પ્રવર્તાવ્યું.

સંસારમાં યોગ-સમાધિ વિષે ઘણું કહેવાતું, નિરૂપાતું અને તેનું આચરણ પણ થતું, પરંતુ અક્ષરબ્રહ્મયોગની ખામીને લીધે યોગ-સમાધિની સાધના પણ સર્વોચ્ચ ફળથી વંચિત રહેતી. મહારાજે અતિ કૃપા કરીને વચનામૃતમાં યોગ-સમાધિમાં પરબ્રહ્મના યોગની સાથે અક્ષરબ્રહ્મનો યોગ ભેળવી તેને સફળતાના સર્વોચ્ચ શિખર સુધી પહોંચાડ્યાં.

તત્ત્વચર્યાઓમાં વિદ્વાનો સૃષ્ટિ અને પ્રલયની પ્રક્રિયાનો ખૂબ વિમર્શ કરતા. પરંતુ તે પ્રક્રિયામાં પુરુષોત્તમ અને અક્ષરબ્રહ્મ એમ બે તત્ત્વો નિયામક બની જોડાયેલા છે તેનો ખ્યાલ જ ન હતો. મહારાજે અતિ કૃપા કરીને વચનામૃતમાં અક્ષરપુરુષોત્તમની નિયામકતા પ્રસ્થાપિત કરી સૃષ્ટિ-પ્રલયની સાચી પ્રક્રિયા સમજાવી.

પરમ મુક્તિ તો પરમ પુરુષાર્થ. તેની વાત કોણ ન કરે ? પરંતુ મહારાજે અતિ કૃપા કરીને વચનામૃતમાં અક્ષર અને પુરુષોત્તમ આ બે તત્ત્વો સાથે જીવાત્માનો સંબંધ દર્શાવી પરમ મુક્તિનું સાચું સ્વરૂપ ઉદ્ઘાટિત કર્યું.

આમ વચનામૃતની સકળ સાધનાઓ અક્ષરપુરુષોત્તમમય બની ઝળહળી રહી છે. સમગ્ર વચનામૃત પ્રત્યેક આધ્યાત્મિક બાબતોમાં અક્ષરપુરુષોત્તમમય બનવાનો આદેશ કરે છે. તેમાં પણ વચનામૃતમાં મહારાજ પુરુષોત્તમ પરબ્રહ્મની વાત કરતા હતા ત્યારે પોતાની જ વાત કરતા હતા. અને અક્ષરબ્રહ્મની વાત કરતા હતા ત્યારે તે સમયે વિરાજતા મૂળ અક્ષરમૂર્તિ ગુણાતીતાનંદ સ્વામીની જ વાત કરતા હતા. સંપ્રદાયના ઈતિહાસમાં આ વાત સચવાઈ છે. એ ગુણાતીત અક્ષરબ્રહ્મની પરંપરા આજે પણ બ્રહ્મસ્વરૂપ ગુરુહરિરૂપે પ્રગટ છે.

આવો, જીવીએ અક્ષરપુરુષોત્તમમય

આ રીતે વચનામૃત સ્વચ્છ ગગનમાં ઝગમગતા સૂર્ય જેવો દેદીપ્યમાન ગ્રંથ છે. તેનાં સઘળાં ઉપદેશકિરણો અક્ષરપુરુષોત્તમ સિદ્ધાંતને વેરી રહ્યાં છે, અધ્યાત્મસાધનાના પથને અજવાળી રહ્યાં છે.

વચનામૃત સાક્ષાત્ વેદ છે, પરાવાણી છે. તેના સઘળા ઉપદેશમંત્રો અક્ષરપુરુષોત્તમ સિદ્ધાંત સાધકોનો સથવારો છે અને સિદ્ધોની અનુભૂતિ છે એમ ઉદ્ઘોષી રહ્યા છે.

વચનામૃત એક અમૃતમય દરિયો છે. તેની પ્રત્યેક લહેરમાં અક્ષરપુરુષોત્તમ સિદ્ધાંત હિલોળા લે છે.

વચનામૃત એક સદાપ્રત છે. અક્ષરપુરુષોત્તમ સિદ્ધાંતની લહાણ કરી અહીં સુખ, શાંતિ, નિરાંત અને પરમાનંદનું અમૃતમય ભોજન મળે છે.

એટલું જ નહીં વચનામૃત એક વરદાન છે. તેના અક્ષરપુરુષોત્તમમય ઉપદેશો દ્વારા જાણે શ્રીજીમહારાજ સ્વયં આપણને વરદાન આપી રહ્યા છે કે –

‘હે મારા વ્હાલા આશ્રિતો આપ સૌ બધું કરો, પણ અક્ષરપુરુષોત્તમમય બની કરો. જીવો પણ અક્ષરપુરુષોત્તમમય બની જીવો. તમે નિર્દોષતા પામશો. દિવ્ય બની જશો. તમારે સર્વે અર્થની સિદ્ધિ થઈ જશે. કારણ કે જ્યાં અક્ષરપુરુષોત્તમતા સ્પર્શે છે ત્યાં નિર્દોષતા, દિવ્યતા અને સર્વાર્થસિદ્ધિ આપોઆપ નીખરી ઊઠે છે. આપ અક્ષરપુરુષોત્તમમય બની નિર્દોષ બનો, દિવ્ય બનો અને સર્વાર્થસિદ્ધિને પામો.’

આપણે સૌ પરમ ભાગ્યશાળી છે કે આપણને પરમ પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજ અને પરમ પૂજ્ય મહંત સ્વામી મહારાજ જેવા ગુણાતીત ગુરુહરિની પ્રાપ્તિ થતાં વચનામૃતમાં કહેલાં અક્ષર અને પુરુષોત્તમ બંને દિવ્ય તત્ત્વો એક સાથે પ્રાપ્ત થઈ ગયાં. કારણ

કે આપણી ગુણાતીત ગુરુપરંપરા સાક્ષાત્ અક્ષરબ્રહ્મ છે અને તેમનામાં પુરુષોત્તમ નારાયણ સદૈવ અને સમ્યક્ રહ્યા છે.

ખરેખર, આજે જેને પ્રગટ ગુરુહરિ મહંતસ્વામી મહારાજ મળ્યા છે અને ઓળખાયા છે તેનું જીવન વચનામૃતમાં કહેલા સિદ્ધાંત પ્રમાણે અક્ષરપુરુષોત્તમમય બની ઝળહળી રહ્યું છે.

આવો, આપણે સૌ સાથે મળી જીવીએ અક્ષર-પુરુષોત્તમમય! અસ્તુ. ◆

યુવા અધિવેશન : તેજસ્વી ફળશ્રુતિઓની પ્રાપ્તિ

Yuva Adhiveshan: Attainment of Notable Benefits

કેવી છે આ યુવા અધિવેશનની ફળશ્રુતિઓ?

યુવા અધિવેશનમાં જોડાયેલા થનગનતા હજારો યુવાનોને નીરખતાં આ સવાલ કોઈના પણ હૈયે ઊઠે તે સ્વાભાવિક છે. પરંતુ તેનો સાચો જવાબ મેળવવા માટે યુવા અધિવેશનમાં ભાગ લેનારા હજારો યુવાનોનાં જીવનમાં ડોકિયું કરવું પડે.

બ્રહ્મસ્વરૂપ પ્રમુખસ્વામી મહારાજના શતાબ્દી મહોત્સવ અને વચનામૃત દ્વિશતાબ્દી મહોત્સવના ઉપક્રમે બી.એ.પી.એસ. સ્વામિનારાયણ સંસ્થા દ્વારા મહંત સ્વામી મહારાજની નિશ્રામાં યોજાયેલું યુવા અધિવેશન હજારો યુવાનો માટે જીવન-ઘડતરનું એક અનોખું પર્વ બની રહ્યું હતું. અધિવેશન દરમિયાન કે તેની પૂર્વ તૈયારીઓ દરમિયાન યુવાનોએ વચનામૃતનું પાન કર્યું, પ્રશ્નોત્તરીના માધ્યમથી આધ્યાત્મિક સમજણની ક્ષિતિજોને સ્પર્શ કર્યો, આધ્યાત્મિક વિષયોની જુદી જુદી સ્પર્ધાઓની તૈયારીઓ કરી, તે બધું જ તેમને એક નવી ઊંચાઈએ લઈ ગયું. યુવા અધિવેશનમાં ઊમટેલા યુવાનોના અનુભવો મેળવતાં એવું લાગ્યું કે વર્ષોની સાધનાઓ પછી પ્રખર સાધકો જ્યાં નથી પહોંચી શક્યા ત્યાં આ લબરમૂછિયા યુવાનો સત્પુરુષના સહારે સહજતાથી પહોંચી ગયા છે.

પ્રત્યેક યુવાનની ભૂમિકા અલગ, પ્રત્યેક યુવાનનો અનુભવ અલગ છતાં બધામાં સર્વસામાન્ય એ હતું કે સૌને અંતર્દષ્ટિની આંખો અને સમજણની પાંખો ફૂટી હતી. કેટલાય યુવાનોને નિત્ય જિવાતા જીવનમાં પણ કંઈક નોખા -અનોખા લાભ અનુભવાયા છે.

આ અધિવેશનને કારણે યુવાનોને એવી સહજ તાલીમ મળી છે કે તેમનામાં સૂતેલું ખમીર જાગી ગયું. ભાંગલો તૂટલો આત્મવિશ્વાસ મજબૂત બની ગયો. ડર, શંકા-કુશંકા, અણવિશ્વાસ જેવા નબળા અને મોળા ભાવોથી આ યુવાનો ઉપર ઊઠ્યા. જુઓ એમાંના જ કેટલાક યુવાનોના ઉદ્ગારો:

અમારો ડર દૂર થયો અને આત્મવિશ્વાસ વધ્યો...

રોજ ૧૫ કલાક મહેનત કરીને ૧૫૦ વચનામૃતોનો મુખપાઠ કરનાર પાદરાના કીર્તન ચૌહાણ કહે છે કે તેનો આત્મવિશ્વાસ વધ્યો છે. શિક્ષણમાં તે હવે ખૂબ ઊંચી સિદ્ધિ હાંસલ કરી શકશે તેવો આત્માનો રણકાર તેને સંભળાય છે.

અમદાવાદનો અક્ષય દેવૈયા પણ કહે છે: ‘મુખપાઠથી જીવનના અનેક પ્રશ્નોનું સમાધાન મળ્યું છે. પહેલાં મને પરીક્ષા આપવામાં ખૂબ જ ડર રહેતો, તેને બદલે આત્મવિશ્વાસ વધવાથી હવે એ ડર દૂર થઈ ગયો છે.’

અમદાવાદના સેટેલાઈટ વિસ્તારમાં રહેતા ઉમંગભાઈ પટેલને અધિવેશન પહેલાં પરીક્ષા અને પરિણામનો ખૂબ જ ડર લાગતો, પરંતુ હવે એ ડરનો ડર રહ્યો નથી.

ભરૂચના મિતાંશુ સુથારને પહેલાં કોઈની સાથે વાત કરવામાં ખૂબ જ ગભરામણ થતી હતી, પરંતુ હવે એ ગભરામણ દૂર થઈ ગઈ છે.

ઈલાવનો વિશાલ પટેલ પ્રવચન કરતાં ખૂબ ડરતો હતો, પરંતુ પ્રવચન સ્પર્ધા વેળાએ તેણે સ્વામીશ્રીની પ્રાતઃપૂજાની સ્મૃતિ કરી અને તેમાંથી છટાદાર પ્રવચન કરવાની શક્તિ પ્રાપ્ત થઈ.

અમદાવાદનો ઋત્વિજ સોની લખે છે કે ‘અધિવેશનને કારણે મારી એકાગ્રતા અને યાદશક્તિમાં ઘણો જ વધારો થયો છે. સિવિલ એન્જિનિયરિંગની વાર્ષિક પરીક્ષામાં પણ ખૂબ જ આત્મવિશ્વાસ પ્રગટી ગયો. એટલું જ નહીં વચનામૃતના મુખપાઠને કારણે સારા અને ખરાબ વચ્ચેનો ભેદ સ્પષ્ટ સમજી શકાયો છે.’

આત્મવિશ્વાસની આ મશાલે કેટલાંક જીવનનાં ગાઢ અંધારાં દૂર કર્યાં છે. આત્મવિશ્વાસના અભાવે જીવન ટૂંકાવી નાંખવાના ઓવારે પહોંચી ગયેલા યુવાનોને અહીં નવું જીવન મળ્યું છે. આણંદનો એક યુવાન પ્રણવ*^૧જણાવે છે કે ‘ધોરણ-૧થી આજ સુધી મારે દર વર્ષે ૮૫ ટકાથી વધારે જ આવ્યા છે. પરંતુ કમનસીબે આ વર્ષે ૭૭.૫ ટકા આવ્યા. મને ખૂબ લાગી આવ્યું. હું નાસીપાસ થઈ ગયો. મને લાગ્યું આના કરતાં મરી જવું સારું. પરિણામે આત્મહત્યાનો વિચાર નક્કી થઈ ગયો. પરંતુ અધિવેશનમાં વચનામૃતનો થોડો મુખપાઠ કર્યો હતો, તેમાંથી પ્રેરણા મળી કે ભગવાન સર્વકર્તાહર્તા છે. તે જે કરશે તે સારું જ કરશે. એ એક જ વિચારથી હું પાછો વળ્યો. હું ખરેખર કહું છું કે આ અધિવેશન યોજાયું ન હોત તો હું અત્યારે તમારી સાથે વાત કરવા જીવતો ન હોત. હવે લાગે છે કે વચનામૃત જ સર્વ શાસ્ત્રનો સાર છે. જીવનને સાથે માર્ગે લઈ જવા માટે બીજું કોઈ પુસ્તક વાંચવાની જરૂર નથી.’ આટલું બોલતાં તે પ્રમુખસ્વામી મહારાજ અને મહંત સ્વામી મહારાજ પ્રત્યે કૃતજ્ઞતાથી અશ્રુસભર આંખે નમી પડે છે.

મુંબઈનો યુવક શરદ પણ ભાવવિભોર થઈને કહે છે: ‘અધિવેશનમાં કરેલા મુખપાઠથી હવે ગમે તેવી વિપરીત પરિસ્થિતિમાં વચનામૃત જ નજર સમક્ષ આવે છે.’

બેંગલોરના વિરાટ જાનીએ અધિવેશનની તૈયારીઓ ઓફિસ જતાં ટ્રાવેલિંગ દરમિયાન અને ઓફિસના રિસેસના સમયમાં કરી છે. આ વચનામૃતના મુખપાઠથી તેઓને ભગવાનના કર્તાહર્તાપણાનો વિચાર દઢ થયો છે, તેનાથી કઠિન સંજોગોમાં ઝઝૂમવાનું બળ મળ્યું છે.

અમારી યાદશક્તિ સતેજ બની...

મુખપાઠથી યાદશક્તિમાં વધારો થયાનું તો અનેક યુવાનોએ અનુભવ્યું છે. મુંબઈના આનંદ શાહ હોય કે વડોદરાના જય ગોહિલ હોય કે અમદાવાદનો અક્ષય દેવૈયા હોય, સૌ એકી અવાજે તેમાં સૂર પુરાવે છે.

અટલાદરા ખાતેના બી.એ.પી.એસ. છાત્રાલયમાં ભણતો અને ૧૫૦ વચનામૃતોનો મુખપાઠ કરનાર હેમિલ ગાંધી અને હિમાંશુ પટેલ કહે છે: ‘વચનામૃતના મુખપાઠ માટે જ મહિના સુધી અમે રોજ ૭-૮ કલાક ફાળવતા હતા, પરિણામે અમારી યાદશક્તિમાં નોંધપાત્ર વધારો થયો છે. આત્મવિશ્વાસ ખૂબ જ વધવાથી અગાઉ બે કલાકમાં યાદ રહેતું તે હવે એક કલાકમાં યાદ રહી જાય છે.’ હિમાંશુ આગળ કહે છે: ‘અધિવેશનથી મારા જીવનમાં ધીરજ, સહનશીલતા, સમજણ, નિયમિતતા આવી છે.’

બસમાં ટ્રાવેલિંગ કરતાં કરતાં મુખપાઠ કરનાર યુવાન બ્રિજેશ ડાભી(અમદાવાદ) દઢતાથી કહે છે કે ‘વચનામૃત મુખપાઠથી તેમની યાદશક્તિમાં વધારો થયો છે. સાથે સાથે નિયમધર્મ પાળવાનું બળ પણ મળ્યું છે.’

અમદાવાદનો નિશાંત ભરાડ, ભરૂચનો શિવમ પટેલ, નડિયાદ છાત્રાલયનો વેદાંત પંડ્યા, બોડેલીના વનવાસી વિસ્તારનો વતની દેવરાજ વસાવા વગેરે અનેક યુવાનો તેમાં પોતાનો એવો જ અભિપ્રાય ઉમેરે છે.

અમારી એકાગ્રતામાં અભિવૃદ્ધિ થઈ...

મોટા ભાગના યુવાનોનો એક સર્વસામાન્ય અનુભવ એવો રહ્યો છે કે અધિવેશનમાં ભાગ લેવાથી, ખાસ કરીને મુખપાઠમાં જોડાવાથી તેમની એકાગ્રતામાં નોંધપાત્ર વધારો થયો છે. કેટલાય યુવાનોએ તેનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ કે તેનો સીધો ફાયદો તેમના સ્કૂલ-કોલેજના રોજિંદા અભ્યાસમાં કર્યો છે. સુરતના જયપાલ વસ્તરપરા, અમદાવાદના કથન શાહ, ગોંડળ ગુરુકુળના વિદ્યાર્થી શરદ વગેરે યુવાનો તેની સાક્ષી પૂરે છે. શરદ કહે છે: ‘અધિવેશન પહેલાં મારું મન અભ્યાસમાં નહોતું લાગતું, પરંતુ હવે અભ્યાસમાં એકાગ્રતા આવી છે, તેથી અભ્યાસમાં ચિત્ત ચોંટ્યું છે.’

અમદાવાદનો કથન શાહ જણાવે છે કે ‘પહેલાં તો વચનામૃત વાંચવાનો કંટાળો આવતો, પરંતુ જેમ જેમ મુખપાઠ કરતો ગયો તેમ તેમ ઉત્સાહ જાગતો ગયો અને જ્ઞાન દઢ થયું. મને મોટો ફાયદો એ થયો કે હું પહેલાં એક કલાકથી વધારે ભણવા બેસતો જ નહીં. પણ હવે રથી ૩ કલાક એકાગ્રતાથી બેસી શકું છું. જે મને મારા આગળના અભ્યાસમાં ખૂબ જ મદદરૂપ થશે.’

* નામ બદલ્યું છે.

અમારાં આળસ-પ્રમાદ દૂર થયાં...

આ અધિવેશનમાં કાયા-પોયાનું કામ નહોતું. અહીં તો કમર કસીને, આળસ-પ્રમાદ તજીને દિવસ-રાત પરિશ્રમનો પરસેવો સિંચે એ જ સફળતાની ફૂલવાડી ખીલવી શકે તેમ હતા. આથી, કાં તો આળસ-પ્રમાદને છોડવા પડે, કાં તો અધિવેશન છોડવું પડે. પણ સ્વામીશ્રીના પ્રતાપે આ અધિવેશને કેટલાય યુવાનોનાં આળસ-કંટાળો ઉડાડી દીધાં છે અને તેમને ચેતનવંતા બનાવી દીધા છે.

સાડા ચાર મહિના સુધી મહેનત કરીને ૧૦૫ વચનામૃતોનો મુખપાઠ કરનાર અમદાવાદના અંકિત શેલડિયાને અનુભવ થાય છે કે હવે તેમની આળસ ઊડી ગઈ છે. ગોરવા ક્ષેત્રનો મેહુલ વ્યાસ લખે છે કે ‘અધિવેશનને કારણે આળસ દૂર થઈ. અને અભ્યાસમાં પણ ખૂબ પ્રગતિ થઈ.’ તો વડોદરાના ધૈર્ય પટેલે ૧૧માની પરીક્ષા, ટ્યૂશન વગેરે વચ્ચે રોજ રાત્રે એક કલાક તથા વહેલી સવારે ૪થી ૫ વાગ્યા દરમિયાન તૈયારીઓ કરી હતી. તે કહે છે: ‘આ અધિવેશનના લીધે મારામાં નિયમિતતાનો ગુણ આવ્યો અને આળસ દૂર થઈ ગઈ.’

ગોંડલમાં અભ્યાસ કરતા વંદન ગજેરા કહે છે, ‘હું અત્યારે સાયન્સ ફેકલ્ટીમાં અભ્યાસ કરું છું. પહેલાં જ્યારે જ્યારે બાયોલોજી જેવા વિષયો ભણું ત્યારે કંટાળો આવતો. વચનામૃતના મુખપાઠ બાદ હવે બાયોલોજી વિષય સહેલો લાગે છે અને કંટાળો પણ નથી આવતો. વચનામૃત સામે તમામ વિષયો નાના હોય તેવું લાગે છે.’

ધોકડવાના યુવાન પાર્થ સોંડાગર કહે છે: ‘અધિવેશનથી આળસ છૂટી, નિયમિતતા પણ આવી. પરંતુ, એથીય વિશેષ નિયમિત વાંચનની ટેવ વિકસી. અધિવેશનથી સંતો પ્રત્યે પણ વિશેષ મહિમા અને પ્રેમ વધ્યો.’

રાણીપ(અમદાવાદ)ના વિશ્વજિતસિંહ ઝાલા કહે છે: ‘મારે માટે વહેલું ઊઠવું ખૂબ આકરું રહેતું, પરંતુ અધિવેશનને લીધે વહેલા ઊઠતો થઈ ગયો છું.’

અમને અંતર્દષ્ટિ થઈ અને સ્થિરતા આવી છે...

યુવાનોને કેવા કેવા દૃષ્ટિકોણથી અંતર્દષ્ટિ થઈ છે તે જાણવું પણ ખૂબ રસપ્રદ બની રહેશે. કોઈને અંતઃશત્રુની દિશ જડી છે, કોઈને ક્રોધ પર લગામ રાખવાની પ્રેરણા મળી છે, કોઈને માન અને ઈર્ષ્યા ટાળવાનું બળ મળ્યું છે, કોઈને અભાવ-અવગુણનો અભાવ આવ્યો છે, કોઈને શાંતિનો રાજમાર્ગ જડ્યો છે, કોઈને પંચવિષય અને કુસંગ થકી જાતને બચાવવાની જડીબુટ્ટી જડી છે, કોઈને સર્વોપરી અને શુદ્ધ ઉપાસનાના મંત્રો મળ્યા છે તો કોઈને બ્રહ્મરૂપ થવાના માર્ગે થોડાં ડગલાં આગળ વધ્યાનો અનુભવ થયો છે.

આવો, એ યુવાનોના થોડા અનુભવોને માણીએ...

વડોદરામાં આયુર્વેદ મેડિસિનમાં અભ્યાસ કરી રહેલા હીરેન ગોહિલ કહે છે: ‘વચનામૃતના મુખપાઠથી વ્યક્તિગત જીવનમાં મોટામાં મોટો લાભ એ થયો કે આપણામાં રહેલો સૌથી મોટો દોષ માન છે એ મને સમજાયું. માન આપણાં બધાં કામ બગાડી નાખે છે. એક સત્સંગી તરીકે મારે માન ટાળવું જ જોઈએ.’

કરમસદના ઝલક પટેલને વચનામૃતના મુખપાઠ દ્વારા માન-અપમાનમાં કેવી રીતે સ્થિર રહી શકીએ, કેવી રીતે બીજા હરિભક્તોનો ગુણ લઈ શકીએ, કેવી રીતે તેમનામાં દિવ્યભાવ રાખી શકીએ, કેવી રીતે સત્પુરુષમાં જોડાઈ શકીએ તે બધી પ્રેરણાઓ મળી છે.

વલ્લભવિદ્યાનગરમાં અભ્યાસ કરી રહેલા જય જાદવ કહે છે: ‘મુખપાઠને કારણે હવે મન સાથે લડાઈ કરવાનું બળ મળ્યું છે, અંતર્દષ્ટિ થાય છે. ત્રણ વાત દૃઢ થઈ - અરસપરસ દિવ્યભાવ, નિષ્ઠાવાન ભવ અને સત્પુરુષનો આશરો કોઈ કાળે છોડવો નહીં.’

તારાપુરના જય વિનુભાઈ પટેલને અનુભવ થયો કે વચનામૃતનાં અમૃતબિંદુઓએ તેના ભભૂકતા ક્રોધને શાંત કર્યો છે. ભાવનગરના હર્ષ યાદવને પ્રત્યેક પરિસ્થિતિમાં સ્થિર રહેવાની પ્રેરણા મળી છે. ક્રોધ ઓછો કરીને જતું કરવાની પ્રેરણા પણ તેને મળી છે. એ જ રીતે સુરતનો જૈમિન ગજેરા પણ કબૂલ કરે છે કે વચનામૃત મુખપાઠ કરતા થયા ત્યારથી તેઓને ક્રોધ પર સહેજે સહેજે કાબૂ આવ્યો છે. અમદાવાદના જયરાજસિંહ વિજયરાજસિંહ વાઘેલાને પણ વચનામૃતના મુખપાઠને કારણે સહનશક્તિ વિકસ્યાનો અનુભવ થયો છે. પરિણામે તેમનો ગુસ્સો પણ ઓછો થયો છે.

આવા એકલ-દોકલ નહીં, અનેક યુવાનો ખુલ્લા હૃદયે સ્વીકારે છે કે અધિવેશન અને વચનામૃત મુખપાઠને કારણે તેમને ક્રોધ ઉપર કાબૂ મેળવવાની પ્રેરણા મળી છે.

મુંબઈના કીર્તન બ્રહ્મભટ્ટ, ભાવનગરના મિલન મિયાણી, મુંબઈના શિવમભાઈ દવે, અટલાદરાના નીતિન પઢિયાર વગેરે યુવાનો સાખ પૂરે છે.

વડોદરાનો મનન ગાંધી કહે છે કે ‘પહેલાં હું વાતવાતમાં ગુસ્સે થઈ જતો. મારો જિંદી સ્વભાવ હતો. તેમાં ઘણો સુધારો આવ્યો. હવે આત્મવિશ્વાસ પણ ખૂબ વધી ગયો છે.’

બસમાં અપડાઉન વેળાએ તૈયારી કરીને ૮૧ જેટલા વચનામૃતનો મુખપાઠ કરનાર નડિયાદનો રાહુલ રાણા કહે છે, ‘હું છેલ્લાં સાત-આઠ વર્ષથી સત્સંગમાં હતો પણ મને સત્સંગનું યથાર્થ જ્ઞાન આ યુવા અધિવેશનમાં ભાગ લેવાથી મળ્યું છે. વચનામૃત ગઢડા પ્રથમ ૭૬માં શ્રીજીમહારાજ કહે છે, ‘કોધી, ઈર્ષ્યાવાળો, કપટી અને માની એ ચાર પ્રકારના જે મનુષ્ય તે જો હરિભક્ત હોય તો પણ તે સાથે અમારે બને નહીં.’ એ વાત મને ખૂબ જ સ્પર્શી ગઈ છે. તેથી શ્રીજી- મહારાજના એ વિચાર પ્રમાણે જ જીવવાની પ્રેરણા પ્રાપ્ત કરી છે.’

વલ્લભવિદ્યાનગરનો રક્ષિત જહાંગીર કહે છે, ‘મુખપાઠથી કોધ, માન, ઈર્ષ્યા ટાળવાની વિશેષ પ્રેરણા મળી છે. સાથે સંસ્થા પ્રત્યે અસ્મિતા જાગ્રત થઈ છે.’

બારડોલીનો કીર્તન ટાંક રોજ પ-૬ કલાક વચનામૃતના મુખપાઠ માટે ફાળવતો હતો. ભગવાન સ્વામિનારાયણનાં વચનોના આ મુખપાઠે તેને દૃઢ કરાવી દીધું કે ભગવાનને કોધી મનુષ્ય ગમતા નથી. બસ, એટલામાં જ ગુસ્સા પર કાબૂ મેળવવાની જડીબુટ્ટી જડી ગઈ.

મુંબઈના શૈલેશભાઈ કરંજાને પહેલાં ઘરમાં માતા-પિતા સાથે ખૂબ બોલાચાલી થતી, પરંતુ અધિવેશનમાં મુખપાઠ કર્યા બાદ હવે તેઓને કોધ, અવિવેક વગેરે સ્વભાવ પર કાબૂ મેળવવાનું બળ મળ્યું છે. મુખપાઠથી તેના જીવનમાં સ્થિરતા આવી છે.

તો વડોદરાના ભાવેશ પટેલને સુખ-દુઃખમાં સ્થિર રહેવાની પ્રેરણા આ અધિવેશનમાંથી મળી છે. જૂનાગઢના કાર્તિક રાઠવાને પણ મુખપાઠ કરવાથી વ્યક્તિગત જીવનમાં વિપરીત પરિસ્થિતિમાં સ્થિર રહેવાનું બળ મળ્યું છે.

વલ્લભવિદ્યાનગરના જય વિપુલભાઈ પ્રજાપતિને કોઈના પ્રત્યે ઈર્ષ્યા ન કરવાની પ્રેરણા મળી છે.

વસોના કૃષ્ણાલ પટેલે ૧૫૩ વચનામૃતોનો કડકડાટ મુખપાઠ કર્યો છે. વચનામૃતના વારંવાર રટણથી તેને દૃઢ થયું કે સત્સંગમાં આપણે કોઈના અભાવ-અવગુણ કે દ્રોહમાં પડવું જ નહીં.

વિદ્યાનગરના રાજેશ ભાટિયાને વચનામૃતના મુખપાઠથી સ્વભાવો ટાળવાનું બળ મળ્યું છે. તેઓને માનનો ત્યાગ કરવાની વિશેષ પ્રેરણા અધિવેશનમાંથી જ મળી છે.

તારાપુરના કૃષ્ણરાજને ભગવાન સ્વામિનારાયણનો મહિમા સમજાયો અને લાગ્યું કે જીવનની સઘળી સમસ્યાઓનું સમાધાન વચનામૃત દ્વારા મળી રહે છે.

અમદાવાદના સેટેલાઈટ વિસ્તારમાં રહેતા મેઘ પટેલે ધોરણ ૮માં સ્કૂલમાં પ્રથમ ક્રમાંક પ્રાપ્ત કર્યો હતો અને સાથે સાથે અધિવેશનની તૈયારી દરમિયાન ૧૨૦ વચનામૃતનો મુખપાઠ કર્યો હતો. શાળાની પરીક્ષાઓની તૈયારી વચ્ચે રાત્રે મોડે સુધી જાગીને તેમણે અધિવેશનની તૈયારી કરી હતી. વચનામૃતના આ મુખપાઠે મેઘને અંતર્દષ્ટિની ભેટ આપી છે. તે કહે છે: ‘હું કંઈક ખોટું કરવા જઉં તો તરત જ વચનામૃતના શબ્દો યાદ આવી જાય છે અને ખોટું કરતાં અટકી જાઉં છું. વળી, અભ્યાસમાં એકાગ્રતા પણ વધી છે.’

મુંબઈના પાર્થ દરજીને અનોખી શાંતિનો અનુભવ થયો છે. તે કહે છે: ‘અધિવેશનમાં ભાગ લેવાથી અને વચનામૃતનું વાંચન કરવાથી મને ખૂબ શાંતિનો અનુભવ થયો છે. મારા ઘણા પ્રશ્નોનું સમાધાન મને મળી ગયું છે. હવે વિશ્વાસ આવ્યો છે કે જીવનમાં આવતી મુશ્કેલીઓ સામે હું સ્થિર રહી શકીશ. અને અભ્યાસમાં કે નોકરીમાં ક્યારેય ટેન્શન કે મુશ્કેલી આવશે તો મારે ગુગલ કે યુ ટ્યુબ પર સર્ચ નથી કરવાનું, પરંતુ વચનામૃત વાંચવાનું છે. તેમાં બધા જ પ્રશ્નોનું નિરાકરણ છે અને તે પ્રમાણે વર્તવાનું છે.’

આણંદ પાસેના કલિકુંડનગરનો યુવક અક્ષર વિસાણી કહે છે કે ‘હું વચનામૃત વાંચતો જ નહોતો, વાંચ્યું ત્યારે ખબર પડી કે વચનામૃત ખરેખર ધરતી પરનું અમૃત છે. છેલ્લા ત્રણ મહિનાથી તૈયારી છે. હવે જે જે વાંચ્યું છે તે જીવનમાં ઉતારવું છે. યુવાનીમાં ઈંદ્રિયોની તાકાત વધવાને લીધે કુસંગ વધી જાય છે, પરંતુ હવે આ વચનામૃતોને જીવનમાં ઉતારીને જીવન સમૃદ્ધ ને સંતુલિત બનાવવું છે.’

વલ્લભવિદ્યાનગરમાં અભ્યાસ કરતો દેવલ ભદ્રેસરા જણાવે છે: ‘વચનામૃતના મુખપાઠ કરતો ગયો તેમ તેમ રહસ્યો ઉદ્ઘાટિત થતાં ગયાં અને મારી આધ્યાત્મિક પ્રગતિ થતી ગઈ. તેનાથી હું મારામાં પડેલા અભાવ-અવગુણ અને સ્વભાવ ટાળવા પ્રયત્ન કરતો થયો છું.’

૬૦ વચનામૃતનો મુખપાઠ કરનાર અટલાદરા (વડોદરા)નો મંથન પટેલ કહે છે: ‘વચનામૃતના મુખપાઠનાં લીધે મને હવે આધ્યાત્મિક અનુસંધાન અને અંતર્દૃષ્ટિ રહે છે. અધિવેશનથી શ્રીજીમહારાજ સર્વોપરી છે, અને ગુણાતીત સંત દ્વારા ભગવાન પ્રગટ રહ્યા છે તે જ્ઞાન દૃઢ થયું છે.’

બોપલ(અમદાવાદ)માં ટેલરિંગનો વ્યવસાય કરતા વંદન માંડલિયા ઉચ્ચારે છે: ‘વચનામૃતથી જે સમજણ દૃઢ થઈ છે, તેનાથી મારા જીવનની ઘણી બધી સમસ્યાઓનો ઉકેલ હું જાતે જ મેળવી શકીશ.’

પાટણ નજીકના કુણધેર ગામનો યુવાન વિપુલ પટેલ કહે છે: ‘વચનામૃતના મુખપાઠને કારણે અંતર્દૃષ્ટિ થવાથી માન-અપમાનમાં સ્થિરતા રહે છે. પંચવિષયમાં ન લેવાઈ જઈએ, કોઈનો અભાવ-અવગુણ ન આવે, એ રીતે ઘણો આધ્યાત્મિક લાભ મને થયો છે.’

પેટલાદના હરદીપ એમ. ચૌહાણ નોંધે છે: ‘આ અધિવેશન દ્વારા મને વિશ્વાસ આવી ગયો કે મારું આત્મિક કલ્યાણ નક્કી છે.’

વચનામૃતનો મુખપાઠ કરનાર હેમિલ ગાંધી કહે છે કે ‘આ અધિવેશનથી અક્ષરની મોટાઈ કેટલી છે તે ખબર પડી. હરિભક્તોમાં દિવ્યભાવ રાખવાની સમજણ પ્રાપ્ત થઈ.’

બોટાદમાં બી.સી.એ.નો અભ્યાસ કરી રહેલા જિગર કળથિયા જેવા યુવાનોનો એવો પણ અનુભવ છે કે મુખપાઠ દરમ્યાન ભગવાન સ્વામિનારાયણ અને ગુણાતીત ગુરુવર્યો સતત સાથે હોય તેવું લાગ્યું છે.

મેકેટ્રોનિક્સમાં એન્જિનિયર થયેલ પાર્થ કે. પંચાલ (વીજાપુર) સ્વાનુભવ વર્ણવતાં કહે છે કે ‘અધિવેશનમાં મુખપાઠ કરેલાં ૪૫ વચનામૃત બ્રહ્મરૂપ થવાના માર્ગે એકદમ સચોટ સાબિત અનુભવાયાં છે.’

ચેન્નાઈના પારસ પટેલ કહે છે કે ‘અધિવેશનમાં વચનામૃતનો મુખપાઠ કરવાથી મહંત સ્વામી મહારાજમાં ખૂબ આત્મબુદ્ધિ થઈ ગઈ, અભાવ-અવગુણની દૃષ્ટિ દૂર થઈ અને પરિણામે દિવ્ય આધ્યાત્મિક આનંદ અનુભવાયો છે.’

વલ્લભવિદ્યાનગરમાં બી. ઈ. ઇલેક્ટ્રિકલનો અભ્યાસ કરી રહેલા રાજ પરમારને અંતર્દૃષ્ટિની ટેવ પડી. એ કહે છે કે ‘કોઈપણ કાર્ય કરતી વખતે એક વખત વિચાર આવી જાય છે કે આ ક્રિયા વચનામૃતની સાક્ષીએ યોગ્ય છે કે અયોગ્ય? એમ દરેક ક્રિયામાં જાણપણું રહે છે.’

સારંગપુરમાં રહીને બી.એ.નો અભ્યાસ કરતા તેજસ કોરિયાને મુખપાઠમાં ન તો મન લાગે કે ન તો યાદ રહે. મિત્ર આગળ ફરિયાદ કરતાં તે બોલી ઊઠ્યો કે મને યાદ જ રહેતું નથી. મિત્રે સલાહ આપી: ‘શ્રીજીમહારાજ અને સ્વામીશ્રીને રાજી કરવા છે એવા વિચારથી મંડી પડ, યાદ રહેવા માંડશે.’ અને આશ્ચર્ય! ૪૫ વચનામૃતનો મુખપાઠ કડકડાટ કરી નાંખ્યો! તે કહે છે: ‘‘યોગીજી મહારાજે કહ્યું છે કે ‘હે યુવકો! મુખપાઠ કરવાથી શાંતિ થશે.’ એ મેં જાતે અનુભવ્યું છે. ગમે તેવી મૂંઝવણો વચ્ચે મુખપાઠ કરવા બેસીએ તો વચનામૃતના શબ્દોની અલગ દુનિયામાં બેસી જતા હોઈએ એવી શાંતિ અનુભવાય છે.’’

અહીં તો માત્ર થોડાક જ અનુભવોની વાત થઈ છે. હકીકતે આવા હજારો અનુભવોની લહાણી કરી શકાય તેમ છે. બધાનો સાર એક જ છે: આ અધિવેશન યુવાનો માટે જાણે એક અજોડ કલ્પતરુ બની રહ્યું. અહીં કલ્પ્યું કે માંગ્યું તેના કરતાં કંઈક અનોખું પામ્યાનો અદકેરો અનુભવ સૌને થયો છે. એટલે જ આ અધિવેશનમાં જોડાયેલા હજારો યુવાનો અધિવેશનના પ્રેરણામૂર્તિ પ્રમુખસ્વામી મહારાજ અને મહંત સ્વામી મહારાજ પ્રત્યે કૃતજ્ઞતાની લાગણી અનુભવે છે. ◆

વચનામૃત : અંતઃકરણની સર્વાંગશુદ્ધિનું શાસ્ત્ર

Vachanamrut: A Scripture for Complete Inner Cleansing

■ શ્રી હર્ષદરાય ટી. દવે

અક્ષરનિવાસી ભક્તરાજ હર્ષદરાય ત્રિભોવનદાસ દવે એટલે સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયનું વિપુલ ઐતિહાસિક સાહિત્ય સર્જનાર સંપ્રદાયના અભિનવ વ્યાસ. બ્રહ્મસ્વરૂપ શાસ્ત્રીજી મહારાજ, બ્રહ્મસ્વરૂપ યોગીજી મહારાજ અને બ્રહ્મસ્વરૂપ પ્રમુખસ્વામી મહારાજના અત્યંત કૃપાપાત્ર હર્ષદભાઈ સંપ્રદાયના રહસ્ય ગ્રંથોના એક નિરાળા મર્મજ્ઞ હતા. એક પ્રખર વિદ્વાન તરીકે જ નહીં, પરંતુ ભગવાન સ્વામિનારાયણનાં તત્ત્વજ્ઞાન અને આધ્યાત્મિક રહસ્યોના ઊંડા અભ્યાસી તરીકે તેઓ સૌના દિલમાં સ્થાન પામ્યા હતા. યોગીજી મહારાજ અને પ્રમુખસ્વામી મહારાજની આજ્ઞાથી વર્ષો સુધી સંતોએ તેમના મુખેથી મુંબઈમાં નિત્ય વચનામૃતનું ચિંતન-મનન-નિરૂપણ સાંભળવાનો લહાવો લીધો છે. ભગવાન શ્રી સ્વામિનારાયણનાં વચનામૃતો પરંતુ તેમનું મનનીય ચિંતન ‘સ્વામિનારાયણ પ્રકાશ’માં ૧૯૬૦-૭૦ના દાયકામાં શ્રેણીબદ્ધ રીતે પ્રકાશિત થતું રહ્યું હતું. વચનામૃત દ્વિશતાબ્દી પર્વે તેમની રોચક કલમે લખાયેલા વચનામૃતના એ ચિંતનાત્મક લેખોની શ્રેણીને પુનઃ ‘સ્વામિનારાયણ પ્રકાશ’ના પૃષ્ઠપટ પર માણતા રહીશું...

હરિભક્તોનો એક સંઘ શ્રીહરિનાં દર્શન-સમાગમ કરી પાછો પોતાને વતન જતાં પહેલાં શ્રીહરિનાં દર્શને આવ્યો ને પ્રાર્થના કરી: ‘અમે ગામ પાછા જઈએ છીએ. ભૂલચૂક ક્ષમા કરજો અને અમારા ઉપર રાજી રહેજો.’ શ્રીહરિએ સહુને આશીર્વાદ આપ્યા અને વિદાય આપતાં કહ્યું: ‘તમે પણ અમારા ઉપર રાજી રહેજો.’

શ્રીહરિનાં દિવ્યભાવ અને મનુષ્યભાવથી ભરેલાં અનેકવિધ ચરિત્રોનું ગાન કરતાં કરતાં સહુ જતા હતા. વિદાય આપતાં શ્રીહરિએ કહેલું કે ‘તમે અમારા ઉપર રાજી રહેજો.’ એ વચનોનો સહુ વિચાર કરવા લાગ્યા. શ્રીહરિ તો સાક્ષાત્ પુરુષોત્તમ નારાયણ છે. એમને તો કંઈ કરવાનું, પામવાનું, સમજવાનું, જાણવાનું બાકી નથી, પૂર્ણકામ છે, સર્વોપરિ છે, સર્વે અવતારના અવતારી છે, સર્વે કારણના કારણ છે. છતાં જીવદશાના આપણને એમના પર રાજી રહેવા કેમ કહ્યું? અંદરોઅંદર સહુ ચર્ચા કરવા લાગ્યા. પણ એ શંકાનું સમાધાન ન થયું. એટલે બે ગાઉ ચાલી પાછા આવી શ્રીહરિને પ્રશ્ન પૂછ્યો: ‘હે મહારાજ! આપે કહ્યું, ‘અમારા ઉપર રાજી રહેજો’ એ આપનું વચન સમજાયું નહીં માટે કૃપા કરી ઉત્તર કરો.’

શ્રીહરિએ કહ્યું: ‘આ અંતઃકરણ દોઢ આંગળનું છે. તેમાં હું રહું છું. મને એમાં રાખવો હોય તો અંતર શુદ્ધ રાખજો, એ રાજી રહેવાનો અર્થ છે.’

આમ ભગવાનને અંતઃકરણમાં પધરાવવા હોય તો તેને શુદ્ધ રાખવું અનિવાર્ય છે. તે વિના પરમાત્માનો વાસ અંતરમાં

થાય નહીં. આપણને જ્યાં ગંદકી હોય ત્યાં રહેવાનું કે બેસવાનું મન થતું નથી. કામ, ક્રોધ, લોભ, રસાસ્વાદ, સ્નેહ અને માન એ પાંચ મુખ્ય દોષો અને એ દોષોને આશરે રહેલા ઈર્ષ્યા, મત્સર, અસૂયા, દંભ, કપટ વગેરે અનેક વિકારોથી ભરેલા અશુદ્ધ અંતઃકરણમાં પરમાત્મા ક્યાંથી બિરાજે?

આપણું ઘર આપણે રોજરોજ વાળીઝૂડીને સાફ કરીએ છીએ, રોજ સ્નાન કરી શરીર શુદ્ધ કરીએ છીએ. પણ ક્યારેય અંતરશુદ્ધિ માટે વિચાર કર્યો છે? તેનો કોઈ ઉપાય શોધ્યો છે? પોતાના જીવનમાં એ ઉપાય આચરવાનો પ્રયત્ન કદીયે કર્યો છે?

શ્રીહરિ વેદ-વેદાંત આદિ સર્વે શાસ્ત્રો અને સ્વાનુભવના પરિપાકરૂપે અંતઃકરણની શુદ્ધિનો સરળ, સચોટ અને સર્વ-સુલભ ઉપાય બતાવતાં વચનામૃત ગઢડા પ્રથમ પ્રકરણ ૮માં કહે છે, ‘ઈન્દ્રિયોની જે ક્રિયા છે તે જો શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન અને તેના ભક્તની સેવાને વિષે રાખે તો અંતઃકરણ શુદ્ધ થાય છે અને અનંતકાળનાં જે પાપ જીવને વળગ્યાં છે તેનો નાશ થઈ જાય.’

અંતરમાં જે અશુદ્ધિ ભેગી થઈ છે તેનું પ્રવેશદ્વાર ઈન્દ્રિયો છે. (ગઢડા મધ્ય પ્રકરણ ૨) ઈન્દ્રિયો જ્યારે ભગવાન અને સંતની સેવામાં જોડાય છે ત્યારે બહારથી નવા વિકારો પ્રવેશ થઈ શકતા નથી. પૂર્વે જે પ્રવેશ થયા છે તે દૂર થાય છે.

ઈન્દ્રિયો સિંહ જેવી છે. સિંહ જેમ મનુષ્ય કે પશુને ત્રાસ આપે છે એમ ઈન્દ્રિયો પણ જીવને હેરાન કરે છે. પરંતુ જેમ સર્કસવાળા સિંહને વશ કરી લે છે તો તે જ સિંહ તેમને કમાણીનું સાધન બને છે. એમ જો ઈન્દ્રિયોને નિયમ રૂપી પાંજરામાં રાખી વશ કરવામાં આવે તો અંતઃકરણની શુદ્ધિ થાય છે. અક્ષરધામના દિવ્ય સુખની કમાણી થાય છે. પણ જો ઈન્દ્રિયો શાસ્ત્રોક્ત મર્યાદા બહાર વિષયો ભોગવે તો અંતઃકરણ ગોબરું થઈ જાય છે અને અંતે ભ્રષ્ટ થઈ જીવને કલ્યાણના માર્ગથી પાડી દે છે.

સાંભળવું એ શ્રોત્રનો વિષય છે. ભગવાનનો ભક્ત થાય તે ભગવાનનાં કથાકીર્તનાદિ સાંભળી રાજી થાય અને અભક્ત હોય તે માયિક શબ્દ - સિનેમા - નાટક વગેરે સાંભળી આનંદ પામે છે. એ જ રીતે બીજી ઈન્દ્રિયો દ્વારા જે વિષયો ભોગવાય છે તેમાં ભક્ત ને અભક્તમાં ભેદ છે. (ગઢડા પ્રથમ પ્રકરણ ૩૨)

ઈન્દ્રિયો દ્વારા અંતઃકરણમાં પ્રવેશ થતા પંચવિષયની અંતઃકરણ ઉપર શું શું અસર થાય છે તેનું વિશદ નિરૂપણ કરતાં શ્રીહરિ ગઢડા પ્રથમ પ્રકરણ ૧૮માં કહે છે : ‘જીવ શ્રોત્રદ્વારે અનંત પ્રકારના શબ્દને સાંભળે છે. તે શબ્દના પણ અનંત પ્રકારના ગુણ જુદા જુદા છે. તે જેવો શબ્દ સાંભળે તેવો જ અંતઃકરણમાં ગુણ પ્રવર્તે છે. જેમ કોઈ હત્યારો જીવ હોય અથવા કોઈ પુરુષ વ્યભિચારી હોય અથવા કોઈ સ્ત્રી વ્યભિચારિણી હોય અથવા લોક અને વેદની મર્યાદાને લોપીને વર્તતો એવો કોઈક ભ્રષ્ટ જીવ હોય તેમની જે વાત સાંભળવી તે તો જેવી લીલાગર ભાંગ્ય પીએ અથવા દાડ પીએ એવી છે. માટે તે વાતના સાંભળનારાના અંતઃકરણને ભ્રષ્ટ કરી નાખે છે અને ભગવાનનું ભજન, સ્મરણ તથા વર્તમાન તેની વિસ્મૃતિ કરાવી નાંખે છે.’

આ જ રીતે જગત સંબંધી સ્પર્શ, રૂપ, રસ, ગંધ એ વિષયોની અંતઃકરણ ઉપર વિકૃત અસર થાય છે.

વળી, એ જ વચનામૃતમાં શ્રીહરિ આગળ કહે છે : ‘જેમ ભૂંડાને યોગે કરીને જીવની બુદ્ધિ ભ્રષ્ટ થાય છે તેમ જ પરમેશ્વર અથવા પરમેશ્વરના સંત તેને યોગે કરીને જીવની બુદ્ધિ સારી થાય છે. અને જીવની બુદ્ધિ ભ્રષ્ટ હોય તોપણ ભગવાન અને સંતના શબ્દને સાંભળવે કરીને ઉત્તમ થાય છે.’

આ જ રીતે ભગવાન સંબંધી સ્પર્શ, રૂપ, રસ અને ગંધ તેની અંતઃકરણ ઉપર સારી અસર થાય છે.

શ્રીહરિનાં આ વચનો વિચારી વર્તવાનો આદર કરીએ તો શારીરિક, વ્યાવહારિક ને માનસિક અનેક દુઃખોમાંથી મુક્તિ મેળવી, પરમ સુખના અધિકારી દેહ છતાં જ થવાય તે વાતમાં જરાય સંશય નથી.

શ્રીહરિએ આપણા ઉપર દયા કરી આ પવિત્ર ભરતખંડમાં શ્રેષ્ઠ એવો મનુષ્યદેહ આપ્યો છે અને ભગવદ્ભાવને પામેલા ગુણાતીત સત્પુરુષ પ્રગટ બ્રહ્મસ્વરૂપ સ્વામીશ્રીનો આપણને યોગ પણ આપ્યો છે. આ સત્પુરુષનો મન, કર્મ, વચને સમાગમ કરી ઈન્દ્રિયોને ભગવાન અને સંતની સેવામાં જોડાવાનો યોગ પ્રાપ્ત થયો છે. સોનામાં સુગંધ ભળે એવો સુમેળ આજે સધાયો છે. તે અમૂલ્ય અવસર સાચવી મનુષ્ય જીવન સાર્થક કરવાની પ્રેરણા અને બળ તથા બુદ્ધિયોગ શ્રીહરિ અને સ્વામીશ્રી તથા સંતો સહુને અર્પે એ જ યાચના. ◆